

13. La literatura i el llibre

Les actuacions de la Generalitat en aquest sector van tenir tres objectius bàsics: el foment de la creació literària i el suport als escriptors, el foment de la lectura entre els ciutadans i la consolidació de la indústria llibretera en llengua catalana.

Els primers vuit anys de Govern, totes les actuacions del Departament es van canalitzar a través del Servei del Llibre, dependent de la direcció general de promoció cultural. El 1988, però, es va constituir la Institució de les Lletres Catalanes, que des de llavors en endavant s'encarregà de les polítiques relatives a la creació i promoció literàries, mentre que les competències en polítiques de suport a la indústria editorial i al món del llibre en general van quedar en mans del Servei.

13.1 EL FOMENT DEL LLIBRE EN CATALÀ

Com és sabut, al llarg del segle passat Barcelona es va consolidar com una de les primeres ciutats del món en producció editorial. Només el 1982, per exemple, es van publicar a Catalunya un total de 12.686 títols. Però la fortalesa de la indústria editorial del país es devia, essencialment, a la vastitud del potent mercat castellanoparlant, llengua materna de més de 400 milions de persones. Dels 12.686 títols abans esmentats només 2.188, poc més d'un 17%, eren en català.

En aquest marc, amb la finalitat d'ajudar a superar la situació d'inferioritat de condicions que patia l'edició en llengua catalana, el 1982 la Generalitat va engagar el programa de suport genèric, consistent en la compra d'un nombre determinat d'exemplars de tots els llibres en català que reunissin les condicions següents:

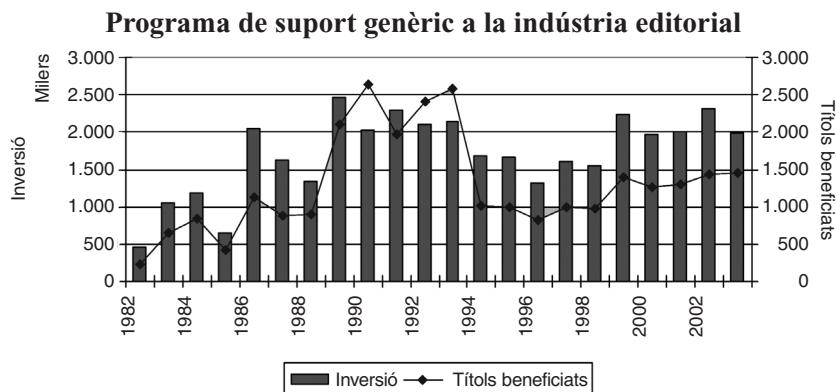
- Que fossin produïts per empreses editorials.
- Que fossin primeres edicions o reedicions de títols publicats fa més de 25 anys.

- Que no fossin llibres de text.
- Que tinguessin un tiratge superior a 1.000 exemplars.
- Que no superessin les 6.000 pessetes de preu de venda al públic.

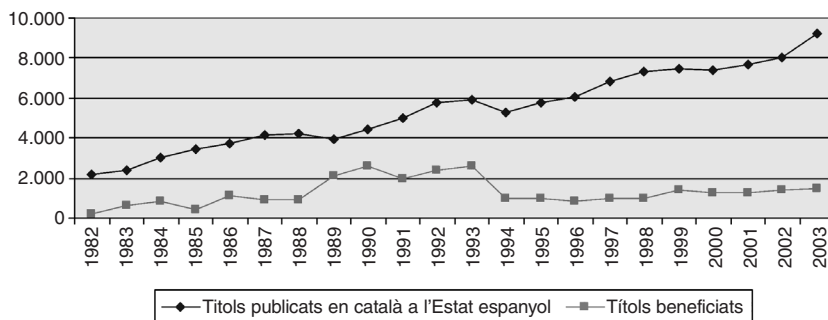
Quan el llibre es ven per sota de 2.000 pessetes el Departament en compra 300 exemplars. Quan el preu està entre les 2.000 i les 6.000 pessetes, en compra 200. En ambdós casos, els llibres són adquirits amb un descompte del 50% respecte al preu de venda al públic, i són distribuïts a la Xarxa de Biblioteques de la Generalitat.

Amb aquest programa, els editors tenien assegurada amb antelació la venda d'una part de l'edició, la qual cosa els permetia actuar amb uns marges comercials més grans, i afavoria l'abaratiment del preu dels llibres. A més a més, es fomentava la lectura pública, ja que s'enriquia els fons de les biblioteques amb publicacions recents. També se'n donaren exemplars a centres penitenciaris, hospitals, escoles, associacions culturals i cíviques, casals catalans, universitats estrangeres, etcètera.

El programa de suport genèric constituïa la principal política d'impuls al llibre en català, però hi havia edicions concretes que necessitaven un ajut complementari que els fes rendible l'edició. És el cas dels llibres o col·leccions de llibres d'un especial interès cultural (les *Obres completes* de Ramon Llull, el *Diplomatari Borja*, etcètera), les edi-



Relació de títols publicats a l'Estat i títols beneficiats amb el suport genèric



cions de monografies locals o els llibres de text i manuals universitaris, que van rebre subvencions del Servei del Llibre.

Això no obstant, cal recordar que el 1980 la gran majoria de catalans no havien pogut aprendre la llengua pròpia a l'escola, cosa que dificultava la lectura. És més: el desprestigi al qual Franco l'havia sotmès feia que molts catalans no l'arribessin a considerar una llengua de cultura. El franquisme havia creat uns hàbits culturals i afavorit unes inèrcies que havien allunyat els catalans de la lectura en la llengua pròpia. Les polítiques de foment de la lectura i la difusió del llibre en català es van materialitzar mitjançant l'organització d'exposicions itinerants, les campanyes de promoció en els mitjans de comunicació, les fires i setmanes del llibre i les subvencions a altres entitats per a l'organització d'activitats relacionades amb la divulgació del llibre. De les exposicions destaquen «Llibres en català per a tothom» (1982-1989), que aplegava tots els llibres en català existents aleshores al mercat; o una altra adreçada al públic infantil, «Llibres en català per a nois i noies (1982-1988).

13.2 LA CREACIÓ LITERÀRIA

El 1988 el Parlament aprovà la creació de la Institució de les Lletres Catalanes. La ILC, que prenia el nom de l'entitat fundada per la Gene-

ralitat republicana el 1937 i que aplegava els intel·lectuals fidels a la República, renaixia amb la missió d'estimular, fomentar, protegir i difondre la creació literària en llengua catalana, promoure els estudis literaris, impulsar el coneixement dins i fora dels territoris on es parla i contribuir a donar a conèixer els escriptors. La tasca de la ILC es va basar en dos tipus d'accions: les actuacions pròpies i els ajuts, la majoria dels quals el Servei del Llibre ja donava des de 1980.

13.2.1 *Actuacions pròpies*

El «Qui és qui» de les lletres catalanes era un repertori bibliogràfic d'escriptors de creació literària en català. Es començà a elaborar el 1988 i no s'enllestí fins al 1991, amb 1.118 fitxes sobre escriptors vius. L'any 2000, després d'una reformulació i una actualització del projecte, es presentà una nova edició. Aquesta vegada el nombre de fitxes d'escriptors era de 1.744, era consultable en línia i s'actualitzava un cop a la setmana.

L'Arxiu TRAC era una base de dades de traduccions literàries al i del català. La seva elaboració s'inicià el 1988 i una any després ja es va fer pública.

«L'Escriptor convidat» era un programa iniciat el 1989 l'objecte del qual era facilitar l'intercanvi cultural i impulsar la relació dels escriptors catalans amb els d'altres literatures. Consistia a convidar un escriptor estranger a fer una estada a Catalunya per tal que conegués el país *in situ* i aprofitar la seva visita per organitzar actes. Octavio Paz, Tahar Ben Jelloum i Francesca Duranti, per exemple, s'hi van acollir.

«L'escriptor del mes» (1989-1997) era un programa que tenia per finalitat donar a conèixer els escriptors catalans i divulgar-ne l'obra. L'escriptor que acceptava la proposta protagonitzava, durant un mes, una intensa campanya de promoció: xerrades, conferències, taules rodones, etc., a col·legis universitats, ateneus, llibreries. Hi participaren escriptors com Avel·lí Artis-Gener *Tisner* o Montserrat Roig.

«Punt de lectura» (1997-1998) vingué a substituir «L'escriptor del mes». Promogué 12 autors per any en centres culturals i llibreries del país.

Els «Itineraris de Lectura», iniciats el 1998 amb la col·laboració del Departament d'Ensenyament, promouen les lletres catalanes a les aules mitjançant la visita dels escriptors als col·legis i instituts d'arreu del país. «Al vostre gust», iniciat simultàniament, era la versió dels «Itineraris de Lectura» adreçada a la societat civil. En comptes d'aules, els escriptors van a ateneus, centres culturals, biblioteques, etcètera.

«Catalan Writing» és una revista semestral escrita en anglès centrada en la literatura catalana contemporània i que la donava a conèixer a l'estranger i estimulava l'interès per promoure'n la traducció. El primer número s'edità el 1988, i el novembre del 2002, el darrer. El 2007, el Centre Català PEN Club en repregué la publicació per encàrrec del Institut Ramon Llull, amb la col·laboració de la ILC.

Els «Seminaris de Traducció Poètica de Farrera de Pallars» iniciats el 1998, volien potenciar les relacions entre els escriptors i els seus possibles traductors. En cada edició, que se celebren dos cops l'any al Centre d'Art i Natura de Farrera de Pallars, es conviden dos autors estrangers amb els quals els poetes i traductors catalans que hi assisteixen poden intercanviar impressions i comentar la selecció que ells han enviat prèviament.

La ILC va organitzar un nombre considerable d'exposicions i va donar suport a un nombre considerable d'altres mostres organitzades per altres entitats. Un cas d'aquestes últimes podria ser, per exemple, Literatures submergides, organitzada conjuntament amb el KRTU, i que s'inaugurà a Reus el 1991. La majoria de les exposicions de la ILC han estat de petit format a fi de facilitar-ne la itinerància, i han respost a dos models bàsics: les generals, menys nombroses, i les d'aniversari. Les primeres principalment s'han centrat sobretot en la història de la literatura catalana i les traduccions, les segones han vingut motivades, com el seu nom indica, per la celebració d'un aniversari: commemoracions de publicacions d'obres literàries i aniversaris del

naixement o la mort d'un escriptor. En són exemples «*Tirant lo Blanc*. La primera novel·la moderna de la història» o les dedicades a Jacint Verdaguer i a Joan Oliver.

13.2.2 *Ajuts*

Els ajuts de la ILC es poden classificar de tres maneres segons el destinatari: ajuts a persones físiques, subvencions a activitats de promoció literària, editorials i projectes universitaris, i patrocinis i col·laboracions puntuals.

Els ajuts a persones físiques han estat de tres tipus.

- Ajuts a la creació literària. Programa iniciat el 1988
- Ajuts a la investigació sobre moviments, obres i autors de la literatura catalana contemporània. Programa iniciat el 1989.
- Ajuts a la creació de guions per a llargmetratges cinematogràfics. Programa iniciat el 1989 i que finalitza el 2000, en què les competències en matèria audiovisual passen a l'Institut de les Indústries Culturals.
- Ajuts a traductors per la traducció al català d'obres escrites en altres llengües. Programa iniciat el 1993.
- Ajuts per a la creació de pàgines web. Programa iniciat el 2002.

13.2.3 *Subvencions a activitats de promoció literària, editorials i projectes universitaris*

- Subvencions a persones o entitats privades sense afany de lucre que projectin activitats de promoció literària (inclou les subvencions a activitats de l'AELC, del PEN, etcètera.). Programa iniciat el 1988.
- Subvencions a empreses editores per publicar traduccions al i del català. Programa iniciat el 1988 (entre 1989 i 2002 també se n'han beneficiat editorials estrangeres).

A partir de 1999 també es van donar ajuts a alguns projectes universitaris com ara LLETRA, l'espai virtual de literatura catalana de la UOC, o TRACES, la base de dades d'informació bibliogràfica creada pel departament de Filologia Catalana de la UAB.

13.2.4 *Patrocinis i col·laboracions puntuals*

De manera puntual, la ILC també ha aportat des del 1988 recursos econòmics a actes relacionats amb la promoció de la literatura catalana. Els actes patrocinats han estat moltíssims, per exemple el «Seminari sobre la Traducció a Catalunya», l'itinerari literari «Ruta de l'exili», etcètera.

13.2.5 *Premis Literaris*

A partir de la seva creació, la ILC ha concedit els Premis de Literatura de la Generalitat de Catalunya, una tasca que fins aleshores havia desenvolupat el Servei del Llibre de la Generalitat.

El 1988 es concediren 10 premis (a la creació literària en prosa, assaig, poesia, a la traducció al català d'una obra en prosa escrita en qualsevol altra llengua, etcètera) dotats amb mig milió de pessetes cadascun i dues mencions honorífiques. El 1989 els premis es limitaren a tres grups anuals de modalitats rotatòries que s'avaluaven en relació als darrers anys de publicació, però la dotació de cadascun s'incrementà fins als 2 milions de pessetes. El 1996 es reduïren a un milió. El 2000 es deixaren de convocar coincidint amb la creació dels Premis Nacionals de Cultura, que inclouen una modalitat de literatura.

14. **Cloenda**

Mentre totes les ideologies i els seus respectius projectes polítics han entrat en crisi, cada dia és més forta la defensa que a molts llocs del